

OMÓWIENIE KSIĄŻKI

Jean-Claude Grulier, Eugène Minkowski
Philosophe de la psychiatrie, przedmowa Jean-Yves Cozic

Wyd. L'Harmattan, Paris 2017

Jean-Claude Grulier: Eugene Minkowski
Philosophe de la psychiatrie. Introduction: Jean-Yves Cozic

Ed. L'Harmattan, Paris 2017

Eugeniusz Minkowski (1885–1972), psychiatra i filozof (studiował też matematykę, psychologię i estetykę), spędził młodość w Warszawie i tam rozpoczął studia. Kontynuował je w Monachium, Kazaniu, Zurychu (nakłoniony przez żonę, asystentkę Bleulera, zdecydował się wybrać psychiatrię i również pracował przez pewien czas w Burghölzli). W końcu osiadł w Paryżu, gdzie żył i pracował przez wiele lat (był m.in. prezesem Francuskiego Towarzystwa Psychiatrycznego, założycielem i wieloletnim redaktorem „L'Évolution psychiatrique”. Nigdy nie zerwał związków z Polską, wykładał tu i publikował. Od 1956 roku członek honorowy PTP, doktor honoris causa Akademii Medycznej w Warszawie. Jest jednym z głównych twórców podejścia fenomenologicznego i antropologicznego w psychiatrii.

Jean-Claude Grulier, podobnie jak Minkowski psychiatra i filozof, omawia w poświęconej mu książce nie tylko obserwacje i poglądy zawarte w publikacjach E. Minkowskiego, ale także ich kontekst społeczny i intelektualny, głównie przez odniesienia do wiedzy i tradycji myśli filozoficznej.

Chyba najbardziej znanym przedmiotem zainteresowania i analiz Minkowskiego jest przeżywanie w psychozach schizofrenicznych, ale w rozdziałach zatytułowanych: L'affectivité i L'expression czytelnik odnajdzie rozważania dotyczące zarówno różnych fenomenów psychopatologicznych, jak i procesów psychicznych, w obszarze których pojawiają się zakłócenia. Grulier konfrontuje te opisy z formułowanymi w różnych epokach poglądami filozoficznymi (jako że przez wieki dociekania dotyczące psychiki i jej zakłóceń pozostawały w obszarze filozofii), a omawiając związki ekspresji – nie tylko werbalnej – z procesami poznawczymi i myśleniem, odwołuje się do obszernie przedstawianych teorii języka.

W kolejnym rozdziale J.-C. Grulier rozważa antropologiczne poglądy Minkowskiego, m.in. w nawiązaniu do analiz fenomenu halucynacji i w kontekście wiedzy neurofizjologicznej. Opis tej antropologii, zakładającej trojaką indywidualność człowieka – biologiczną, społeczną i podmiotową (poszukiwanie sensu i wewnętrznej wolności) – zawiera m.in. rozważania dylematów wolności i determinizmu, pytania o priorytet myślenia vs. priorytet działania („cogito ergo sum” czy „ago ergo sum”?) i o udział dziedziczenia (genetycznego i społecznego) w procesach identyfikacji; omawia także analizy przeżyć bólu i cierpienia, relacji i związków z drugą osobą, rozmaitych odmian przeżyć lękowych itp. Jeden z dalszych rozdziałów poświęcono analizom przeżywania czasu, należącym do wiodących tematów problematyki podejmowanej przez Minkowskiego.

Wśród bardzo wielu wątków koncepcji E. Minkowskiego opisywanych w tej książce szczególnie ważne wydaje się wskazanie na oddzielanie przez niego „naturalnych słabości” i problemów człowieka od fenomenów mających jakość psychopatologiczną. Oprotestowuje przy tym m.in. nadmierne rozszerzanie pojęcia nerwicy, właściwe podejściu psychoanalitycznemu. Rozwijając te koncepcje, Grulier omawia współczesne zjawisko „medykalizacji” wyrażające się w kolejnych edycjach systemów klasyfikacyjnych (na przykładzie DSM) i analizuje jej źródła. Niejako przy okazji uwypukla małą adekwatność definicji zdrowia (WHO).

W kolejnym rozdziale zostały omówione źródła koncepcji Minkowskiego – założenia metody fenomenologicznej (Husserl), koncepcje bezpośrednich danych świadomości i élan vital (Bergson) oraz Schelerowskie rozważania dotyczące relacji z „drugim”. Stanowiły one dla Minkowskiego inspirację do własnych poszukiwań – cenną, ale tylko inspirację. Wszelkie założenia teoretyczne uważał bowiem za uniemożliwiające swobodę myślenia. Mawiał: „Nie ma nic bardziej przerażającego niż ortodoksyjni uczniowie i ich nauczyciele, którzy wymagają od swoich uczniów tej ortodoksyjności” (s. 147).

Jedną z ważniejszych konsekwencji zastosowania metody fenomenologicznej – „zawieszenia sądów”; wątpienia w to, co wydaje się oczywiste; „redukcji”, czyli otwarcia się na świat taki, jaki jawi się obserwatorowi, umożliwiającej poznanie istoty tego, co jest obserwowane; a w końcu tworzenia nowego obrazu rzeczywistości – jest zmiana poglądów dotyczących istoty zaburzenia schizofrenicznego. Minkowski widzi w nim przede wszystkim utratę kontaktu z realnością, a nie – jak Bleuler – zaburzenia kojarzenia. Podobnie zastosował tę metodę w analizach autyzmu (co doprowadziło go do podkreślenia roli zaburzeń kontaktu afektywnego i zakłóceń w rozumieniu drugiego człowieka), w analizach przeżywania czasu i in.

J.-C. Grulier poświęcił osobny rozdział problemom bolesnych relacji między ludźmi różnej narodowości, różnego pochodzenia („rasy”) czy orientacji seksualnej oraz pseudonaukowym przesłankom postaw, które powodują prześladowania różnych grup społecznych. Odwołuje się przy tym do Husserlowskiego rozróżnienia nauk przyrodniczych (takich jak medycyna) i nauk humanistycznych (science d’esprit), których przedmiotem jest osoba i jej funkcjonowanie w społeczeństwie.

Podłożem tych rozważań stały się doświadczenia Husserla i Minkowskiego, którzy byli ofiarami nazistowskiego rasizmu. Husserl już w 1928 roku zmuszony do

wczesnego odejścia na emeryturę i zaprzestania publicznej aktywności naukowej, w konsekwencji ustaw norymberskich musiał schronić się na prowincji. Minkowski zaś przetrwał okupację Francji poza Paryżem, dzięki pomocy zaprzyjaźnionego lekarza. Obydwaj publikowali teksty przestrzegające przed skutkami „naturalizmu” i szerzeniem się rozmaitych pseudoracjonalnych teorii. Zaliczali do nich zarówno koncepcje rasistowskie i ich uzasadnienia w interpretacjach dziedziczności i badań genetycznych oraz hipotezach „darwinizmu społecznego”, jak i modne w tym czasie idee „higieny umysłowej” – zapobiegania rozprzestrzenianiu się chorób psychicznych. Husserl twierdził na przykład, że rasa jest pojęciem z obszaru zoologii, nieadekwatnym w rozważaniach istoty człowieczeństwa: „Nie ma w istocie rzeczy nic takiego jak zoologia ludzkości”. Używanie owego terminu w tym kontekście uważał za sprzeczne z kulturą europejską, podobnie zresztą jak pojęcie narodu i nacjonalizm.

J.-C. Grulier opisuje rozmaite okoliczności, które były źródłem tych przekonań (ekonomiczne i religijne), a także błędne interpretacje obserwacji naukowych. Przedstawia bardzo wiele informacji o nurtach eugenicznych, obecnych np. już w kulturze Sparty, a szczególnie rozkwitłych w XIX i XX wieku, i o wynikających z nich zbrodniczych działaniach, do których dochodziło w wielu społeczeństwach. Ich ofiarami byli również chorzy psychicznie.

Mottem tej książki jest m.in. fragment Mickiewiczowskiej Ody do młodości. Mówi to wiele o samym autorze i o pozycji, z jakiej omawia dzieło Eugeniusza Minkowskiego. Kilkakrotnie odwołuje się do prac i poglądów Antoniego Kępińskiego, które miał okazję poznać, uczestnicząc w aktywnościach Polsko-Francuskiego Towarzystwa Psychiatrycznego (podobnie jak autor przedmowy – Jean-Yves Cozic, wieloletni członek zarządu i prezes tego towarzystwa).

Jean-Claude Grulier opublikował bardzo ważną książkę. W krótkim omówieniu nie jest możliwe przedstawienie, nawet w streszczeniu, ogromnego zasobu ważnych informacji zawartych w tej publikacji. Do pełniejszego poznania poglądów Eugeniusza Minkowskiego, ich znaczenia dla psychopatologii oraz filozofii, niezbędne jest jej przetłumaczenie i wydanie w języku polskim.

Jerzy W. Aleksandrowicz